

A VÍZ SZAKRALITÁSA

VALLÁSI TEREK, VALLÁSI MIGRÁCIÓ ÉS A VÍZKULTUSZ

TARTALOM

Tóth Orsolya: A víz szerepe a római vallási gyakorlatban.....	7
Kató Péter: Egy nemzetközi ünnepség születése: a kósi Nagy Asklépieia.....	14
Forisek Péter: Egy különleges szentély a Fekete-tenger partvidékén a római császárkorban. Achilleus kultuszhelye Leuké szigetén.....	27
Pósán László: Fegyveres zarándoklatok: a keresztes háborúk.....	35
Novák Ádám: Rezidenciaalapítás és vallásosság kapcsolata a Perényiek példáján....	45
Bartha Elek: A víz kultuszának nyomai a folklórban és a népi vallásosságban.....	60
Pallai László: Turizmuspolitika az Európai Unióban.....	76
P. Szászfalvi Márta: A magyar református vallási turizmus néprajzi vizsgálatának elméleti lehetőségei az Észak-Alföld Régióban.....	86
Juhász Katalin: Víz-higiéncia-szabadidő: a polgári fürdőélet kezdetei Gyomán.....	111

Novák Ádám

REZIDENCIAALAPÍTÁS ÉS VALLÁSOSSÁG KAPCSOLATA A PERÉNYIEK PÉLDÁJÁN¹

Bevezetés

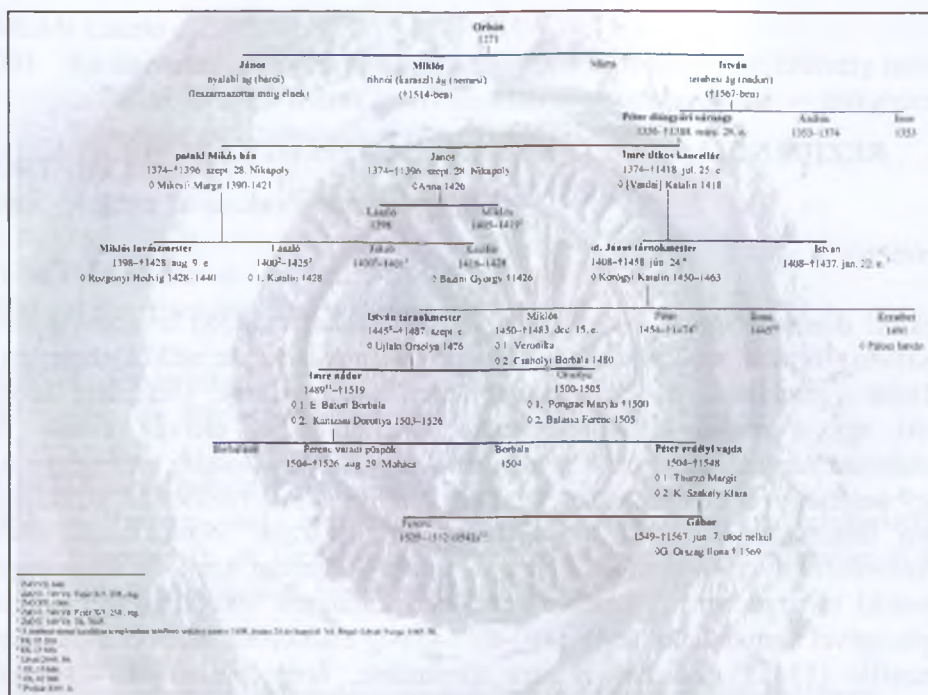
Doktori disszertációmát Perényi János tárnokmester (+1458) tevékenységéről készítem. Birtokai nagyságának, elhelyezkedésének ismerete nélkülözhetetlen a politika-, gazdaság-, és társadalomtörténeti vonatkozások vizsgálata során. Ezért egy a család birtoklástörténetét feldolgozó és elemző munka lát hamarosan napvilágot.² Ennek a munkának egyik legfontosabb eredménye az, hogy segítségével elvégezhető a terebesi Perényi család rezidencia vizsgálata. Jelen írásomban a család történetének, birtokszerzési folyamatának rövid ismertetését követően rámutatok, hogy a terebesi központ nem volt kizárólagos a család történetében. A korábbi rezidencia-kutatások vizsgálati szempontjai segítségével kimutatható, hogy 1403-tól 1428-ig elsősorban Perényi Imre titkos kancellár (+1418), de fiai is arra törekedtek, hogy birtokaikat Csorbakő központtal irányítsák. Perényi Imre nádor (+1519), birtokszervezésével ismét változás állt be a család székhelyével kapcsolatban, ennek a változásnak okait igyekszem vázolni. Írásomban folyamatosan szem előtt tartom a középkori arisztokráciára oly jellemző laikus vallásosság főbb jellemzőit, igyekszem bebizonyítani, hogy a család rezidencia alapításainak kísérő jelenségei voltak a vallásos építkezések, alapítások.

Engel Pál archontológiai munkájában az olvasó három Perényi család leszármazási ábráját találja: nyalábi, rihnoi és terebesi.³ Mindhárom család elnevezését székhelyéről kapta. Kutatásom csak a terebesi ágból származó Jánosra terjed ki. Működésének vizsgálatához azonban nélkülözhetetlen elődei tevékenységét is ismerni. Különösen igaz ez a birtokok tekintetében, ugyanis János hatalmát és mozgásterét elsősorban az őseitől örökölt birtokok nagysága és elhelyezkedése határozta meg. Éppen ezért szükséges volt a család birtoklástörténetének elkészítése. Ehhez a munkához az eddig kiadott összes vonatkozó forrást felhasználtam kiegészítve azt saját levéltári kutatásaimmal. Teljes okleveles anyagot feldolgozó okmánytár csak 1425-ig áll rendelkezésünkre, így az esetleg fennmaradt, de még nem kiadott, vagy kutatott források pótlására négy teljes és egy részleges birtokösszeíró forrást használtam fel, amelyek segítségével több idősíkból ábrázolhatóak a család birtokai, és az uradalmak összetétele is.

¹ A szerző az MTA–DE Lendület Magyarország a Középkori Európában Kutatócsoport tagja.

² Novák 2015A.

³ Engel 2003A.

1. ábra: A terebesi Perényi család leszármazása⁴

Jelen tanulmányomban a kisebb birtokszerzéseket, és azok pontos körülményeit nem taglalom. Dolgozatomban az elvégzett kutatófolyamat adataira alapozva egy szűkebb társadalomtörténeti vizsgálatot vezetek le. A főúri rezidenciákkal behatóbban elsőként Kubinyi András foglalkozott.⁵ Írásában meghonosította a külföldi szakirodalom szempontrendszerét, és magyarázta azt hazai példákon keresztül. Munkáját több modern vizsgálat vette alapul, gyakran kiegészítve azt, mint például Naumann Tibor PhD dolgozata is.⁶ A továbbiakban az ő szempontrendszerüket alkalmazva végzek el rezidenciaelemzést a terebesi Perényi családon.

A család felemelkedésének rövid története

A család forrásokban is említett őse bizonyos Dobos Orbán, aki a család ősbirtokait szerezte.⁷ Az ő három fiától származtatható a család három ága. A terebesi ág Orbán István nevű fiától eredt.⁸ Az ő fia András nevéhez köthető a Szuhogy nevű birtok megszerzése. Vétel útján 1351-ben jutott hozzá melynek

⁴ A táblához Engel 2003A munkáját vettem alapul, a kiegészítéseket jegyzetekkel jelöltem.

⁵ Kubinyi 1991

⁶ Neumann 2007

⁷ Perény, Detek, Velejte. Engel 1987: 439. 1. jegy

⁸ ld. I. sz. ábra.

területén Csorbakő késő árpád-kori romjai feküdtek.⁹ Ez volt az család első önálló birtoka. Apróbb birtokszerzéseket testvére Péter is hajtott végre, aki I. Lajost diósgyőri várnagyként szolgálta.¹⁰ Ő és fiai mind Kis Károlytól, mind Máriától nyertek kisebb birtokokat,¹¹ Zsigmond azonban valósággal elhalmozta őket birtokadományokkal.¹² Az utóbbi két birtok egyben váruralalom is volt, közülük feltehetően a zempléni sederia helyként is működő Terebesen rendezték be székhelyüket.¹³ Mi sem bizonyítja ezt jobban, hogy a család 1400-ban új, nagyszabású gótikus templomot emeltetett, melyet Szűz Mária tiszteletére szenteltek fel.¹⁴

Péter legidősebb fia Miklós gyorsan emelkedett a ranglétrán. A szőrényi bánaságot követően,¹⁵ testvéreit kizárva önálló uradalmakat is kapott.¹⁶ A nikápolyi csatában azonban ő és testvére János is elesett, így a család az ő fiaikban és Péter harmadik fiában, Imrében folytatódott. Imre testvérei halálát követően a pohárnokmesteri tisztséget nyerte el, és ispánként is szolgálhatta Zsigmondot.¹⁷ Mivel kitarzott uralkodója mellett az 1401 és 1403 közötti felkelésben, ezért Zsigmond Vadászi Imre birtokait adományozta neki Csorbakő közelében¹⁸ majd nem sokkal később megtette titkos kancellárjának és további birtokokat adott neki.¹⁹

Imre 1418-as halálát követően a legidősebb férfi a családban, Miklós bán fia Miklós fontos szolgálatokat tett Zsigmond királynak, 1428-as haláláig a lovászmesteri tisztséget tölti be.²⁰ Ez idő alatt, majd később is Imre fia János és István mellőzöttek az udvarban. Csak Zsigmond uralkodásának végén töltenek be bárói méltóságot.²¹ János Albert királytól szerzett temérdek uradalmat, ezt azonban István már nem élhette meg, 1437-ben elhunyt. Albert király tárnokmesternek nevezte ki Jánost, aki kisebb megszakítással egészen 1458-as haláláig betöltötte.

Rezidenciavizsgálat

Kubinyi András fogalom meghatározása szerint a főúri rezidencia alatt a következőt kell értenünk: „azt az épületet – és átvitt értelemben azt a települést,

⁹Zichy IV. 216. sz.

¹⁰Engel 2003B: Várnagyok

¹¹Alsóregmec: HO VII. 392–3. sz.

¹²Szentmiklós: ZsO I. 63. sz. reg.; Terebes: DF 209 831.; Füzér: DL 7480.

¹³Csukovics 1997: 385.

¹⁴Feld-Cabello 1980: 34–35.

¹⁵Engel 2003B: Szőrényi bánok

¹⁶Patak: ZsO I. 1674. sz. reg.

¹⁷Engel 2003B: Ispánok

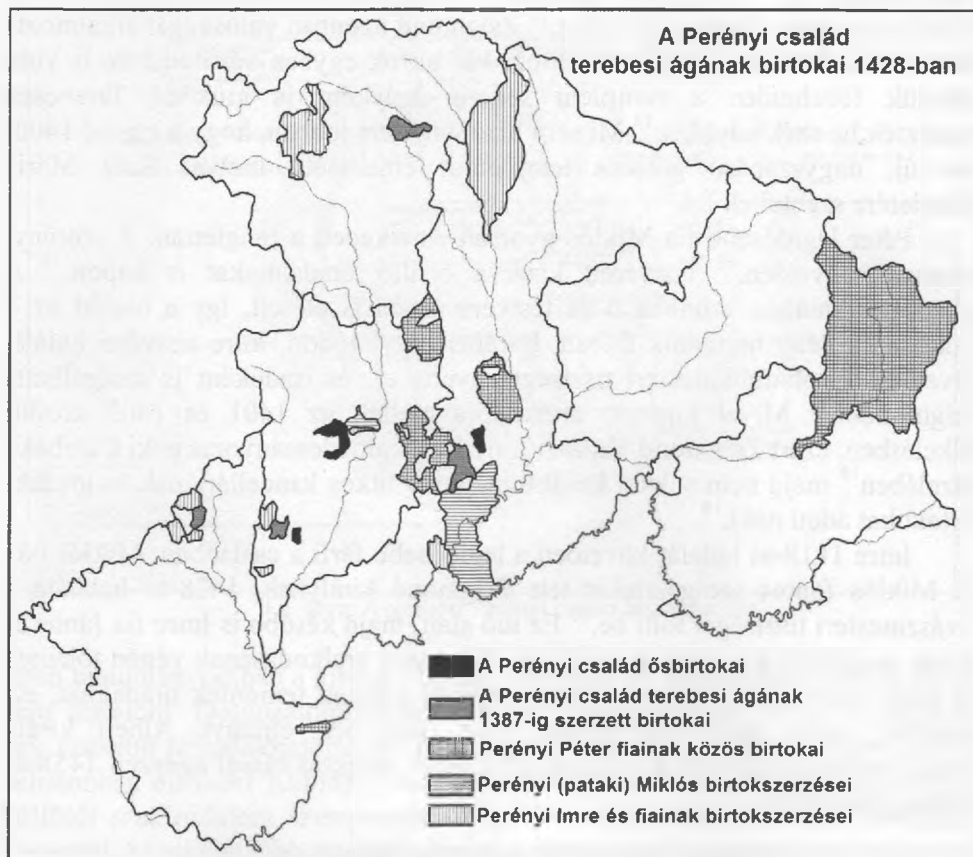
¹⁸ZsO II. 2716. sz. reg.

¹⁹Sztropkó és Újvár ZsO II. 7599. sz. reg. Mindezeket a 2. sz. ábrán szemléltetem is.

²⁰Engel 2003B: Lovászmesterek

²¹Engel 2003B: Asztalnokmesterek

amelyben a rezidencia áll – ahol a főúri udvartartás általában tartózkodni szokott.”²²

2. ábra: A terebesi Perényi család birtokszerzései 1428-ig

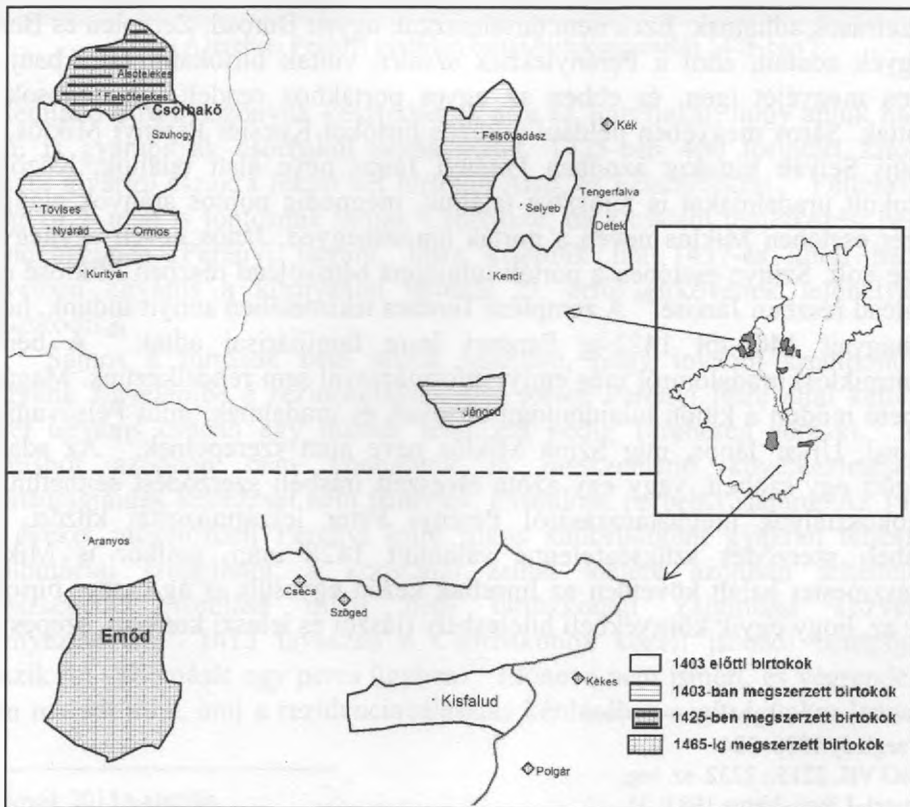
Egy olyan család esetében, aminek több uradalma, váruralma is van – mint a Perényieknek is – szükséges elvégeznünk a rezidencia vizsgálatot, amennyiben kapcsolati hálózatukra, vagy politikai törekvéseikre vagyunk kíváncsiak. Kubinyi 6+1 szempontot állított fel a rezidencia helyének meghatározásához, melyet Neumann további négygel kiegészített. A Perényiek esetében én szükségét éreztem további két szempont figyelembe vételét.

Perényi Imre titkos kancellár székhelye: Csorbakő

1403. november 5-én, Székesfehérváron Zsigmond a felkelésben mellette kitartókat jutalmazta a legyőzöttek birtokaiból. Perényi Imre a fentebb már említett Vadászi birtokokat kérte magának Abaúj, Borsod és Zemplén

²² Kubinyi 1991: 220.

megyékben, továbbá várépítési engedélyt a Szuhogy birtokon lévő csorbakői romvárra.²³ Zsigmond adományának eredményeként Perényi Imre először jutott kizárólagos tulajdonosként birtokokhoz. Bár ezeket a közös birtokként jelentkező szuhogyi területen emelendő Csorbakő várából szándékozott igazgatni. Az építkezések eredményeként kétszintes várat emeltek.²⁴ Bár 1408-ban Sárosban váuradalmat (Újvár), Zemplénben pedig uradalmat várépítési engedéllyel (Sztropkó) szerzett, építkezésekről nincs tudomásunk. Vagyis Csorbakő várának építését elsődlegesnek tekintette. Feltehetően azért volt ez így, mivel a környéken elszórva helyezkedtek el a Perényiek birtokai. Ezeket igazgatni a kor viszonyainak megfelelően egy várból lehetett. A legközelebbi Perényi vár Füzér, ami csaknem száz kilométerre feküdt. Feltehetőleg Csorbakőről kívánták igazgatni a közös birtokokat (Selyeb, Kisfalud, Odoma) és Imre szerzeményeit is (Ormos, Nyárad, Tövisses, Kelecsény, Szuhogy, Felvadász, Jánosd, Balázsháza, Olaszi). Így újabb rezidencia kritériumnak felel meg Csorbakő: uradalmi, igazgatási központ.

3. ábra: A csorbakői uradalom tartozékai 1465-ben

²³ ZsO II. 2724. sz. reg.

²⁴ Nováki–Sárközy–Feld 2007: 120.

1408-ban, az elnyert birtokok egyikén, Nyárádon az immáron csorbakői uradalomban pálos kolostort alapított Imre, azt a szükséges kegytárgyakkal ellátta, továbbá Márton pápától még búcsúengedélyt is kért.²⁵ A közeli Kurityán nevű birtokért hosszasan pereskedett, amit vélhetően a kolostornak akart adni, de halála miatt ez már fiaira maradt.²⁶ A régészeti feltárások során itt találták meg sírkövét is,²⁷ vagyis családi temetkezési hely létrehozásán fáradozott.

A választ arra a kérdésre, hogy miért nem Terebesen képzelte el Perényi Imre székhelyét, a családon belüli birtokosztályok vizsgálata adhatja meg. 1403-ban és egészen 1418-as haláláig három unokaöccsével együtt kellett osztoznia ezen az uradalmon (vö. 1. és 2. ábrát). Bár ugyan ez igaz magára a szuhogyi területre is, ahol Csorbakő várát emelte. Az építés költségeit azonban csak a környező birtokok jövedelméből fedezhették, amelyekben viszont nagyrészt egyedül Imre a birtokos. A közös birtokok felosztásáról nem rendelkezünk információval, Szörényi Gábor András is csak feltételezi, hogy Imre halála után fiai felosztva igazgatták birtokaikat.²⁸

A közös birtokok felosztásához támpontot talán az 1427-es kamarahaszna összeírások adhatnak. Ezek nem tartalmazzák ugyan Borosd, Zemplén és Bereg megyék adatait, ahol a Perényieknek szintén voltak birtokaik. De Abaúj és Sáros megyéjét igen, és ebben az egyes portákhoz rendelt tulajdonosok is adottak. Sáros megyében például a közös birtokot Kucsint Perényi Miklós, az abaúji Selyeb birtokot azonban Perényi János neve alatt találjuk. Közösen birtokolt uradalmakat is felosztva találjuk, mégpedig pontos arányok alapján. Füzér esetében Miklós nevén a porták háromnegyed, János nevén egynegyed része volt. Szinye esetében a porták tulajdona hétnyolcad részben Miklósé egy nyolcad részben Jánosé.²⁹ A zempléni Terebes tekintetében annyit tudunk, hogy várnagyait 1404-től 1422-ig Perényi Imre familiárisai adták.³⁰ A beregi szentmiklósi uradalomról még ennyi információval sem rendelkezünk. Magától érthető módon a külön tulajdonjogú birtokok és uradalmak, mint Felsővadász, Jánosd, Újvár János, míg Szina Miklós neve alatt szerepelnek.³¹ Az adatok mögött egy szóbeli, vagy egy azóta elveszett írásbeli szerződést sejthetünk a birtokosztályok meghatározásáról Perényi Péter leszármazottai között. Az írásbeli szerződés szükségtelemmé válhatott 1428 után, amikor is Miklós lovászmester halált követően az Imrefiak kezén egyesült az ág összes birtoka. Bár az, hogy egyik környékbeli hiteleshely (jászói és leleszi konvent, szepesi és

²⁵ Czeglédy 1988: 224

²⁶ ZsO VII. 2215.; 2232. sz. reg.

²⁷ Engel-Lövei-Varga 1983: 35.

²⁸ Szörényi 2003: 187.

²⁹ Kamarahaszna

³⁰ 1404–1413: Mislai (Csontos) Bertalan l. a 3. sz. mellékletben. 1413–1422: berencsi „Magnus” Mihály ZsO IV. 1276. sz. reg.; ZsO IX. 1138. sz. reg.

³¹ Kamarahaszna

egri káptalan) levéltárában sem maradt fenn harmadpéldány kétségessé teszi annak létezését, de nem is zárja ki.

	Közös	Miklós fiak	Imre fiak
Uradalom	4	1	3
Vár	2	1	3
Mezőváros	3	3	1
Falu	51	12	57
Vám	8	1	3

4. ábra A terebesi Perényi családon belüli birtokmegoszlás 1428-ban³²

A fennálló birtokviszonyok készteheték arra az Imrefiakat, hogy apjuk halála után is gyarapítsák csorbakői uradalmukat. 1425-ben 400 forintért zálogba veszik a vártól északra fekvő két birtokot Alsó, és Felsőtelekest.³³ Feltehetően még 1428 után is fontosnak tartják Csorbakőt, de a családi temetkezési helyet mindenképpen. Perényi Istvánt, Imre kisebbik fiát 1437-es korai halálát követően ugyanis a környéken temetik el, erről sírkövének lelőhelye is tanúskodik.³⁴

Sajnos a források nem teszik lehetővé, hogy további szempontokat vegyünk figyelembe a rezidenciavizsgálat során. Perényi Imre által keltezett levél ugyanis csupán egy maradt fenn, ezt pedig Terebesen adta ki.³⁵ Egy forrásból azonban nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket. Családtagjainak keltezései nem ismertek, hasonlóan perbehívásaihoz. Az 1410-es éveket megelőzően Perényi Imre titkos kancellárként gyakran teljesített diplomáciai szolgálatot, a konstanzi zsinat idejére azonban feltehetően egészségének romlása miatt nem tartózkodott Zsigmond közvetlen környezetében.³⁶ 1413 tavaszán a Csorbakőhöz közeli jánosdi betegségán veszik fel vallomását egy peres ügyben.³⁷ Előneve nem ismert, és végrendelete sem maradt ránk, ami a rezidenciaválasztás kérdésében segítségünkre lenne. A

³² Novák 2015A alapján.

³³ ZsO XII. 921-2. sz. reg.

³⁴ Rudabánya. Engel-Lővei-Varga 1983: 36.

³⁵ ZsO III. 1008. sz. reg.

³⁶ Novák 2014 387–388.

³⁷ ZsO IV. 536. sz. reg.

számba vehető vizsgálati szempontok tehát egyértelműen Csorbakő irányába mutatnak.

Perényi János és fia István székhelye: Terebes

Perényi János esetében több adat áll rendelkezésünkre. 60-nál is több levelet, oklevelet adott ki, ezeknek keltezési helye legtöbbször Terebes.³⁸ Egy alkalommal saját maga még székhelyének is nevezi.³⁹ Ezek alapján itineráriuma is felállítható lesz, ez azonban még a jövőbeli kutatómunka feladata. 1458-ban bekövetkezett halálát követően őt már nem a családi temetkezőhelyre temetik, hanem Terebesre, sírköve ma a terebesi róm. kat. plébánia templomban található.⁴⁰

Rezidenciaváltására elsősorban a birtokosztályok megszűnése adott lehetőséget, Terebes kiválasztásában pedig a sziklavárak korszakának leáldozása, és a jobb védhetőség játszhatott szerepet. A 15. század második felében ugyanis tendencia mutatkozik arra, hogy a castrumokkal ellentétben a castellumokat részesítették előnyben lakhatás szempontjából. Terebes pedig más birtokokkal övezve, elsősorban Füzértől egy napi járásra feküdt. A források tükrében már többen rámutattak arra, hogy Füzér a család tárházaként funkcionált.⁴¹ Csorbakő földrajzi fekvéséből – és talán jelentőségének csökkenéséből – következőleg egy időre el is veszi Perényi János, és biztosítéskul 1445-ban Pálóci Simon lovászmesterhez került.⁴² Nem utolsó szempontból erős érv szól a terebesi székhely mellett, ami nem más, mint az uradalom gazdagsága. Egy 1441-ből fennmaradt kamarahaszna összeírás számaiból arra következtethetünk, hogy közel az uradalom 135 km²-én közel 400 porta létezett, és Terebes mezővárosi ranggal, hetivásárral rendelkezett.⁴³

Perényi János 1458-as halálakor a hetedik legnagyobb birtokos család fejeként távozott az élők sorból.⁴⁴ Fia azonban nem örökölte apja tekintélyét, bár kezdetben asztalnokmester, később pedig tárnokmester is lett, a családi birodalmat a Vitéz-féle összeesküvést követő bosszúhadjárat érintette jelentősen, akkor azonban csaknem felére apadt kiterjedése.⁴⁵ A birtokelkobzásokat követően Terebes maradt a legszámottevőbb uradalmuk. Balog Jolán rámutatott, hogy a korábbi szakirodalom tévedett, mikor a Perényi János sírkövével szembeni szintén vörös márvány sírkövet Perényi Imre nádoréval azonosította, az ugyanis inkább tudható János fiáéna, István

³⁸ Novák 2015B

³⁹ DF 228 777.

⁴⁰ Engel-Lövei-Varga 1983: 37.

⁴¹ Nováki-Sárközy-Feld 2007: 49-52.

⁴² DL 13 846.

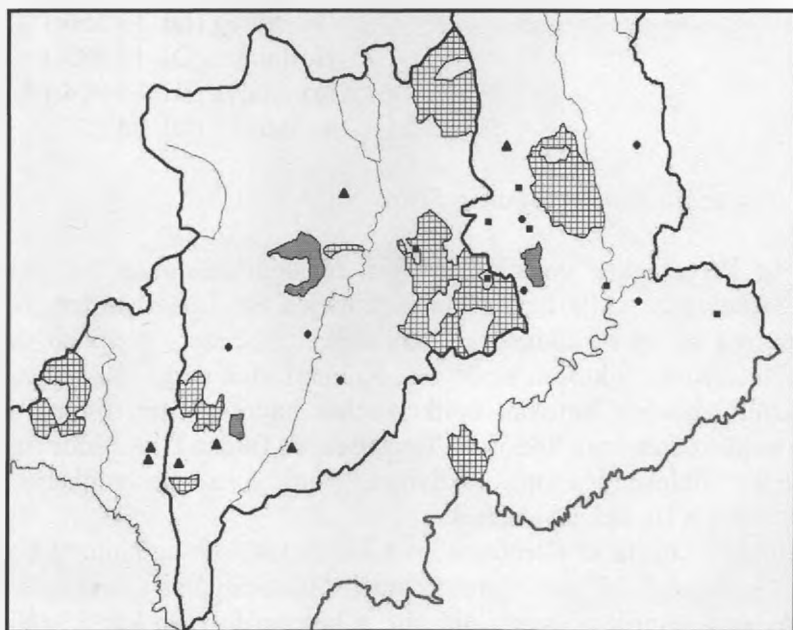
⁴³ DL 99 507. Kiadása: C. Tóth 2007. Adattár 458-462. vö. Novák 2015A

⁴⁴ Engel 1968-70: 30.

⁴⁵ Vö. Tringli 1992.

tárnokmesterének.⁴⁶ Vagyis István is temetkezési helyként tekintet a terebesi székhelyre.

Az 1387 és 1458 közötti időszak rezidenciaváltási tendenciát látszik igazolni az a térképvázlat, melyet Perényi Imre és fiainak familiáris-hálózatáról készítettem.⁴⁷ Amennyiben elfogadjuk, hogy a szolgálatukba állt nemesek családnévét a származási helyükről kapták, vagy arról a településről, ahol birtokrészrel rendelkeztek, akkor nevük alapján elhelyezhetőek a térképen. Ha együtt ábrázoljuk a Perényi birtokok elhelyezkedésével, akkor három nagyobb csoportra oszthatóak a familiárisok. Az első csoportba azokat sorolhatjuk, akik már 1403 előtt a család szolgálatában álltak. Ezek a nemesek jórészt a Perényi birtok, a füzéri és a terebesi uradalom környezetéből kerültek ki. A második csoport biztosan 1403 után állt Perényi Imre szolgálatába. A familiárisok származásukat tekintve szinte kivétel nélkül a jánosdi, felsővadászi, selyebi birtokok körül származtak. Az 1420-as évektől a familiárisok kigyűjtése a forráshiány miatt nehézkes, újból csak az 1430-as évektől találunk információkat a személyekre. Az 1428 után előkerülő nevek mindegyike a terebesi uradalom körül verbuválódik. Ezek alapján megállapíthatóak azok a magterületek, ahol Perényi Imre és fiai komoly befolyással rendelkeztek. Jól látszik, hogy ezek az éppen aktuális családi székhely szerint változnak.

5. ábra A terebesi Perényi család familiárisi hálózata 1387–1458 között⁴⁸

⁴⁶ Balogh 1974: 36.

⁴⁷ A térképvázlatot l. az 5. sz. ábrán

⁴⁸ A térképvázlat Engel 2001.

- Familiárisok 1403 előtt (kör)
 - Felcseb (ZsO II. 1973. sz. reg.)
 - Izsép (ZsO I. 4586. sz. reg.)
 - Legenye (ZsO II. 2635. sz. reg.)
 - Szinyér (ZsO II. 1253. sz. reg.)
 - Gagy (ZsO II. 1648. sz. reg.)
 - Szöled (ZsO II. 1536. sz. reg.)
 - Korlátfalva (ZsO I. 4036. sz. reg.)
- Familiárisok 1403 után (háromszög)
 - Kisazar (Zichy VI. 271. sz.)
 - Szobonya (ZsO V. 518. sz. reg.)
 - Büd (ZsO II. 7556. sz. reg.)
 - Hangács (ZsO II. 7752. sz. reg.)
 - Dicháza (DL 38 940.)
 - Nyomár (ZsO III. 3090. sz. reg.)
 - Berencs (ZsO III. 2877. sz. reg.)
- Familiárisok 1428 után (négyzet)
 - Pelejte (DF 222 003.)
 - Sztáncs (DL 88 203.)
 - Cselej (DL 99 497.)
 - Imreg (DL 13 566.)
 - Hollóháza (DL 14 407.)
 - Kozmafalva (DL 85 904.)
 - Bacska (DL 88 203.)

Perényi Imre és fia Péter székhelye: Siklós

Kubinyi a Perényiekre vonatkozó rövid rezidenciaelemzésében Terebest a család székhelyének tartja Imre nádorsága idején is, elsősorban temetkezésére, építkezéseire és tartózkodásaira hivatkozva.⁴⁹ Ezzel szemben a nádor sírkövének töredéke Siklóson került elő. Kubinyi saját maga megjegyzi, hogy a család szinte minden birtokán építkezéseket hajtott végre, és azt is, hogy gyakran tartózkodott Imre Siklóson, Terebesen, és Budán is. A nádor fia Perényi Péter pedig Siklóson tartotta esküvőjét,⁵⁰ ami kétségbe vonhatja Terebes székhely voltát a 16. század elejétől.

Feloldani látszik az ellentmondás a laikus vallásosság hajtotta alapítások, építkezések, és azok dátumai. Perényi Imre 1502-ben pálos szerzeteseket hívott Terebesre, és a templom északi oldalán, a kerengőfolyosó körül szálláshelyet építtetett. A szerzetesrendnek 1504-ben alapítólevelet is adott, és a városi templomot a kolostornak adományozta. A Boldogságos Szűz Mária templom

⁴⁹ Kubinyi 1991: 216.

⁵⁰ DL 84 148.

így kolostori templommá vált, ezért Perényi Imre a következő évben a plébániához tartozó területeken felépítette az új Szent László Király templomot a harangtoronnyal, és a templom mellett temetőt is alapított.⁵¹ Siklóst Perényi Imre erővel vette meg 1507-ben, és szerzeményét Ulászló király helybenhagyta. A siklói vár régészeti történeti kutatásai kimutatták, hogy ezt követően alakították át a várat késő gótikus stílusából reneszánszszá. Vagyis Imre hatalmas vagyonokat költött az építkezésre, feltehetőleg székhelyének súlyát szerette volna emelni.

6. ábra: Perényi Imre nádor sírkőtöredéke a siklói várkapolna falán

⁵¹ Chovanec–Dronzek–Bajus 2004: 9–10.

A vár korábbi története már önmagában is rezidenciává emeli Siklóst. Az országnak három nemzedéken át nádort adó Garai család székhelyeként szolgált 1395-től a család kihalásáig, és 1402-ben itt tartották foglyul Zsigmond királyt is.⁵² Egy ilyen légkörrel, presztízzsel rendelkező vár és uradalom nem tölthetett be más funkciót a családi birtokokon belül, mint a nádor családi székhelyét. A vár átalakítása során gondot fordítottak arra, hogy a várkápolna – mely egyúttal temetkezési helyül is szolgált – viselje a család reprezentációs jegyeit. Ennek mai nyoma a kápolna bejáratánál lévő oszlopokon fellelhető Perényi címeres faragványok.

Mint ahogy fentebb említésre került, Perényi Péter esküvőjét is Siklóson tartotta. A török előretörésével azonban veszélyessé vált a vár, és a mohácsi síkon utód nélkül meghalt Pálóci Antal sárospataki várát vette birtokba az erdélyi vajda. Feltehetőleg ezt követően székhelyként ez szolgált számára, ennek bizonyítása azonban még további kutatásokat igényel.

Összegzés

A kutatásaim jelenlegi fázisa egyelőre csak a 15. század első felére szolgáltat elegendő adatot, hogy kielégítő rezidenciaelemzést hajtsak végre. Ebből azonban egyértelműen kiderül, hogy a zempléni Terebes vára nem volt kizárólagos székhelye a családnak. Perényi Imre titkos kancellár önálló birtokszerzései, vár és uradalomépítése, családi temetkezési hely alapítása bizonyítja, hogy maga és utódai számára Csorbakőt jelölte ki rezidenciául. Unokaöccseinek magtalan halála adott csak lehetőséget fiának Jánosnak, hogy székhelyét Terebesre helyezze át, és onnan irányítsa a kezén egyesült birtokokat. A Zemplén központú birtokállomány Perényi Imre nádor birtokszerzései révén olybá tűnik elvesztette jelentőségét, és legalább olyan fontosnak tarthatta délvidéki birtokait Siklós központtal, mint ősei magterületét. Bár csorbakői Perényi családdal Engel Pál genealógiájában nem találkozunk, azonban a család sorsának másképp alakulásával jogosult lett volna helye a történetírás fogalomtárában.

⁵² Árvai 2014. 85.

Forrásjegyzék

DF = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár Diplomatikai Fényképgyűjtemény

DL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár Diplomatikai Levéltár

HO = *Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius*. Szerk. Nagy Imre Győr. 1865–1873.

ZICHY = *Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásónkeö. A zichi és vásónkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára, I–XII*. Szerk. Nagy Imre–Nagy Iván–Véghely Dezső–Kamerer Ernő–Dőry Ferenc–Lukcsics Pál. Budapest, 1871–1931.

ZsO = *Zsigmondkori oklevéltár I–XII (1387–1425)*. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II: Forráskiadványok I, 3–4, 22, 25, 27, 32, 37, 39, 41, 43, 49, 52.) Szerk. Mályusz Elemér–Borsa Iván–C. Tóth Norbert–Neumann Tibor–Lakatos Bálint. Bp. 1951–2013.

Kamarahaszna = Engel Pál: *Kamarahaszna-összeírások 1427-ből*. (Új Történelmi Tár 2.). Budapest, 1989.

ENGEL Pál 2001. *Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis a Magyar Királyság területéről*. Budapest.

Irodalom

ÁRVAI Tünde

2014 Vallásos áhitat és hatalmi reprezentáció a Garai családban. In: Böhm Gábor–Fedeles Tamás. *Mesterek és Tanítványok*. Pécs

BALOGH Jolán

1974 Későrenaissance kőfaragó műhelyek. In: *Ars Hungarica* 11. 27–58.

CHOVANEC, Jan–DRONZEK, Jozef–BAJUS, Ľubomír

2004 *Kostol Navstivenia blahoslavenej Panny Márie v Trebisove*. Trebisov.

C. TÓTH Norbert

2007 Lehetőségek és feladatok a középkori járások kutatásában. *Századok* 141. 2. sz. 391–470. Adattár.

CZEGLÉDY Ilona

1988 A kurtyáni pálos kolostor. *Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXV–XXVI*. Miskolc, 211–227.

CSUKOVITS Enikő

1997 *Sedriahelyek – megyeszékhelyek a középkorban. Történelmi Szemle*, 39. 363–386.

ENGEL Pál

1968-70 A magyar világi nagybirtok megoszlása a XV. században 1-2. In: *Engel Pál: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket gondozta Csukovits Enikő.* Budapest, 2003, 13–72.

ENGEL Pál–LŐVEI PÁL–VARGA Livia

1983 Zsigmond-kori bárói síremlékeinkről. *Ars Hungarica* 11. 21–48.

ENGEL Pál

1987 Zsigmond bárói: Rövid életrajzok. In: Beke László et al. *Művészet Zsigmond király korában 1387-1437. I. Tanulmányok.* Budapest. 405–457.

ENGEL Pál

2003 A. Középkori magyar genealógia. *Arcanum DVD könyvtár IV.* Budapest.

ENGEL Pál

2003B Magyarország világi archontológiája 1301–1457. *Arcanum DVD könyvtár IV.* Budapest.

FELD István–CABELLO Juan

1980 *A füzéri vár.* Miskolc

KUBINYI András

1991 Nagybirtok és főúri rezidencia Magyarországon a XV. század közepétől Mohácsig. *A tapolcai Városi Múzeum közleményei.* 2. 211–228.

LŐVEI Pál

2009 „*Posuit hoc monumentum pro aeterna memoria.*” Budapest.

NEUMANN Tibor

2007 *A Korlátköviék. Egy előkelő család története és politikai szereplése a 15–16. században.* (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai – Források, feldolgozások 5.) Győr.

NOVÁK Ádám

2014 A sasember fiai. Egy főúri család és familiája Luxemburgi Zsigmond kíséretében. In: Bárány Attila–Pósán László. *Tanulmányok a Konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából*. Debrecen, 385–400.

NOVÁK Ádám

2015A Egy felső-magyarországi bárói család birtoklástörténete 1465-ig. A terebesi Perényiek. *Agrártörténeti szemle* – megjelenés alatt.

NOVÁK Ádám

2015B Vizsgálati szempont egy 15. századi arisztokrata működéséhez - Perényi János tárnokmester pecsétjei. In: Tóber Márta–Maléth Ágnes. *Középkortörténeti tanulmányok* 8. Szeged, 181–200.

NOVÁKY Gyula–SÁRKÖZY Sebestyén–FELD István (Szerk.)

2007 *Borsod–Abaúj–Zemplén megye várai az őskortól a kuruc korig*. Budapest–Miskolc.

PUSKÁR Anett

2001 Perényi Péter politikai pályafutása. *A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara tudományos diákköri közleményei*. 2. 2001-2002. évi dolgozatok

SZÖRÉNYI Gábor András

2003. A csorbakői vár története 1648-ig. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 42. 165–226.

TRINGLI István

1992 Hunyadi Mátyás és a Perényiek. *Levéltári Közlemények* 63. 175–192.